۱ د افغانستان عاجل، بې طرفه موقت حکومت

دوې طرحې

۲ د افغانستان د بشر د حقوقو اعلامیه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسالې نوم : دوې طرحې

طراح : حبيب الله رفيع

کمپوز : فرشته عمري

خپرونکی : دامان کتاب خپرولو مؤسسه.

دخپريدو کال: ۱۹۹٦/۱۳۷۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

١

د افغانستان له پاره د بې طرفه موقت حکومت طرح

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

یادښت

پر دې طرح باندې ما له هغه وخت نه فکر پیل کړی چې څلور کاله وړاندې په افغانستان کښې د کمونستانو تر سقوط وروسته د اقتدار پر سر لیونۍ او خونړۍ جګړې پیل شوې.

ددې طرحې په ارتباط ما دا درې کاله وخت په وخت لیکنې کړې چې په بېلا بېلو خپرونو کښې راغلي دي خو ددې طرح بشپړ شوی او وروستی شکل دا دی په دې رساله کښې وړاندې کېږي او زه ددې رسالې له چاپیدو سره په خپلو ټولو هغو هیوادوالو چې د : ۲

افغانستان ملي خپلواکي

د افغانستان ملي وحدت

او د افغانستان ملي ګټې

غواړي غږ کوم چې دا طرح په غورولولي، که نیمګړتیاوې پکښېویني هغه ما ته ولیکي او که نه نو ملاتړ یې وکړي او د یوه ګډ غږ په توګه یې دنړیوالو او هیوادوالو غوږونو ته ورسوي چې د تطبیق او پلي کولو له پاره یې ګډ کار او زیار تر سره کړو.

په درنښت

حبیب الله رفیع

پست بکس، نمبر(۶۳۰)، جي. پي. او

پېښور، پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د ۱۳۵۷ کال د غويي د اوومې نيټې د کودتا په کيدلو سره د افغانستان سياسي نظم او اداره له قانوني محور نه ووتل اوداسې ګډ وډې شروع شوه چې خونړۍ پيښې او بې ساري جنايتونه ورسره مله وو، هيواد ته دلويو قدرتونو او د ګاونډيو لويو او وړو هيوادونو لاسونه را اوږده شول او هر يوه هڅه وکړه چې په افغانستان کښې د ځان له پاره کسان ولري.

په ۱۳۵۸ کال کښې پر افغانستان د روسانو له وسله وال تيري سره حالات نور هم خراب شول، د کمونستانو او مجاهدينو تر منځ جګړې تودې شوې چې د ملت مطلق اکثريت د مجاهدينو تر څنګ ولاړ ؤ او د همدې ملي قيام اوملي مقاومت له امله کمونستان ورځ په ورځ له ماتو او شکستونو سره مخامخ کيدل او د قدرت ساحه يې تنګيدله څو چې روسان وتښتيدل او کمونستانو د خپلې ماتې په منلو سره د ملګرو ملتو د سولې طرحې ته غاړه کښيښبوده.

له بلې خوا د مجاهدينو بيلا بيلو ډلو چې له بيلا بيلو هيوادونو سره ايډيالوژيکي او د ګډو ګټو په اساس اړيکې پيدا کړې وې او د هغوی د ګټو د ساتندويۍ ژمنه يې ورسره کړې وه د هغوی په تحريك د ملګرو ملتو د سولې پلان رد کړ او هرې ډلې قدرت ته د رسيدو له پاره د کمونستانو له ماتې خوړلو خو وسله والو ډلو سره د نژادي او ژبني اړيکو په اساس د افغانستان په واحد ملت کښې يوه بله خطرناکه لوبه رامنځ ته کړه او د مجاهدينو او کمونستانو دوې مقابلې ډلې تجزيه شوې او يو نوی تشکيل يې وموند په دې ډول چې د يوې ژبې او نژاد مجاهدين د همغې ژبې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نژاد له کمونستانو سره ملګري شول او د بلې ژبې او نژاد مجاهدین له همژبو او هم نژاده کمونستانو سره ودریدل او یو ځل بیا د ۱۳۷۱ کال د ثور په لومړۍ اوونۍ کښې د اقتدار ناولي جنګونه په افغانستان خصوصاً کابل ښار کښې پيل شول او د افغانستان ملت د نړۍ لويو او ګاونډيو هيوادونو د خپلو ګومارل شويو کسانو او ډلو په وسيله له نويو مصيبتونو او بدبختيو سره مخامخ کړ.

د ژبې او نژاد، اکثریت او اقلیت په دعوو جوړې شوې موضعګیرۍ له دې امله چې په شخصي اغراضو ولاړې وې، ډیر ژر وشوړیدې او د هیواد په جګړه کښې ښکیلو، وسله والو او د قدرت مدعي ډلو نوې‐نوې وفاداری رامنځ ته کړې، هغه ډله چې پرون له دې بلې ډلې سره دښمنه او له هاغه بلې سره دوسته وه، نن له هغې سره دوسته او له دې سره دښمنه شوه خو د ملت بدبختي ورځ په ورځ زیاته شوه ځکه د جګړه مارو ډلو موضعګیرۍ او ملګرۍ بدلې شوې خو د جګړې وضع نه یوازې دا چې بدله نه شوه بلکه لا وحشیانه شوه او دا دې په دې خلور کلنه موده کښې چې د واك د ساتلو او واك د نیولو مسابقه روانه ده، د افغانستان تر څلویښت زرو (٤٠٠٠٠) تنو زیات کسان پکښې ووژل شول او زمونږ ټوله مادي او معنوي هستي پکښې برباد شوه. ٤

په دې توګه ټول داخلي ائتلافونه او وسله والې ډ لبندۍ چې ملي ملاتړ ورسره نه ؤ ناکامې شوې او افغانستان عملاً د ملوك الطوايفۍ زرګونو کلونو وړاندې دورې ته ننووت او هم کومې هڅې چې لويو قوتونو او ګاونديو هيوادونو وکړې بې نتيجې پاتې شوې، امريکې د افغانستان په باب د نړيوال کنفرانس په نامه د خپلې خوښې ډلې ورو‌غوښتلی او دافغانستان په ډلو کښې يې د سکني او نا سکه کرښه راکښله او ايران د امريکې په مقابل کښې همداسې اقدام وکړ او هغوی بيا د خپلې خوښې کسان وروغوښتل چې دې کنفرانسونو هم نه يوازې دا چې کومه ګټه ونه کړه بلکه تشنج يې لا زيات کړ او په افغانستان کښې يې د وسله والو ډلو د نفاق اور ته نور هم لمن ووهله.

نو اوس د افغانستان په جګړه کښې ښکېلو ځواکونو چې د اقتدار د ناولو جګړو په وسيله يې د خپلو ټولو ادعا ګانو تقدس له لاسه وتلی، بايد دا درك کړې وي چې د افغانستان پر مسلمان او قهرمان ملت د زور حکومت ځوك نه شي کولای، د افغانستان په مؤمن او يو موټي ملت کښې نژادي، ژبني، سيمه ييز او مذهبی بيلتونونه را پيدا کول ځای نه لري او د راپيدا کوونکو تر مختورۍ پرته يې بله نتيجه نه راوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی باید دخدای په خاطر، د قرآن په خاطر او د با ایمانه ملت د قربانیو او قهرمانیو په خاطر له وسله والو سیالیو نه تیر شي او د في سبیل-الله جهاد د دعوې د تحقق له پاره د قدرت جنګونه پریږدي او خپل قهرمان او اتل ملت ته د تنفس او د خپل برخلیك د ټاکلو موقع ورکړي او پریږدي چې هغوی د افغانستان اداره د قانوني بهیر غیرې ته واچوي او د وران شوي افغانستان د بیا ودانولو کار پیل شي.

له بلې خوا د افغانستان ګاونډیان او د افغانستان په پیښو کښې ککړ ټول هیوادونه باید په افغانستان کښې د خپلو لاسپو څو حکومتونو د جوړولو فکر له سره وباسي او ددې ټکو په نظر کښې نیولو سره چې د افغانستان مسلمان او په آزادۍ مین ملت په خپل هیواد کښې د هیڅچا ګوډاګی حکومت نه مني، په ګډه د یوه داسې حکومت په رامنځ ته کولو کښې مرسته وکړي چې د افغانستان ملي وحدت تأمین کړي، د افغانستان ملي خپلواکي وساتي او د افغانستان ملي ګټې په نظر کښې ولري. داسې حکومت به د آرامی په راوستلو او د یوه قانوني بنیاد په درلودلو سره له ټولو ګاونډیانو سره د ورورۍ اړیکي ټینګوي او د دوه اړخیزو ګټو په نظر کښې نیولو سره به له دوی سره راکړې ورکړې او راشې درشې کوي.

ددې ټکو په نظر کښې نیولو سره د افغانستان د شخړې د بیړني حل او د هیواد د قانوني بهیر غیرې ته د لویدو له پاره دا لاندې پر له پسې پړاوونه باید ګام په ګام عملي شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی ګام

نړیوال کنفرانس
او
د اغیزمنو کسانو اضطراري جرګه

موږ وینو چې د افغانستان ستونځه دوه اړخونه لري چې یو خارجي او بل داخلي اړخ دی چې داخلي اړخ هم له خارجي اړخ سره تړلی او دواړه یو ځلي باید حل شي نو ددې دوه اړخیزو ستونځو د حل له پاره باید په یوه وخت کښې خو سره جلا یونړیوال کنفرانس او یوه لویه جرګه دایر کړای شي.

د ملګرو ملتونو تر اداري لاندې جوړ شوي نړیوال کنفرانس کښې به د نړۍ لوی هیوادونه او د افغانستان په پیښو کښې د خیل هیوادونه دې نتیجې رسیږي چې د افغانستان روانه وضع ددوی یوه په ګټه هم نهٔ ده او په همدې بنا به په ورسره تړلو ډلو باندې وسلې او پیسې بندوي او یوه حل ته بهٔ یې هڅوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا به وسله وال څواکونه د جګړې پهٔ بندولو سره ملت ته موقع ورکوي چې د هیواد پهٔ یوه سوله ناکه سیمه کښې د اغیزمنو کسانو یوه اضطراري جرګه راوبولي. دجرګې پهٔ ترکیب کښې بهٔ د وسله والو تنظیمونو مشران، د هیواد لوی او څواکمن قوماندانان، د ولایاتو او اولسوالیو اغیزمن سپین ږیري، مخور، عالمان او روشنفکران شامل وي چې شمیره به یې له ۵۰۰ تر ۶۰۰ تنو پورې کیږي. ددې کسانو پهٔ خوښولو کښې به تر هر څهٔ وړاندې ددوی اغیزمنتوب پهٔ نظر کښې وي او دې ټکي ته بهٔ کتل کیږي چې له نظامي، اولسي او فکري نظره ددهٔ پریکړه څومره درنښت درلودلای شي.

د نړیوال کنفرانس او د لویې جرګې د پریکړو د هم آهنګۍ له پاره بهٔ د لویې جرګې یو هیأت پهٔ نړیوال کنفرانس کښې د ناظر پهٔ توګه او د نړیوال کنفرانس یو هیأت بهٔ پهٔ لویه جرګه کښې د ناظر پهٔ توګه برخه اخلي او ددې نړیوال کنفرانس او دې لویې جرګې د پریکړو په نتیجه کښې بهٔ د افغانستان له پاره ملي پوځ جوړیږي او په هیواد کښې بهٔ امنیت ټینګوي.

۷ د سولې پهٔ دې پروسه کښې بهٔ هغه هیوادونه چې د افغانستان پهٔ جګړه کښې یې سخاوتمندانه پیسې ښندلې اخلاصمندانه برخه اخلي او له دې سره بهٔ پهٔ هیواد کښې یو مؤقت حکومت رامنځ ته کیږي او د افغانستان د سیاسي ادارې د قانوني کولو پهٔ لور به یو پر بل پسې نور ګامونه اوچتوي او پهٔ دې توګه به افغانستان له دې ناوړه حالت نه راوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم ګام

له مسلکي کسانو نه جوړ مؤقت حکومت

د اضطراري جرګې په خوښه جوړ شوی موقت حکومت به یو بې طرفه حکومت وي چې له هغو مجربو، روزل شویو اومسلکي افغانانو څخه به جوړ وي چې همدا اوس د نړۍ په بلا بیلو هیوادونو کښې خوارۀ دي او یا په هیواد کښې د ننه د کس مپرسۍ ژوند تیروي. دا هغه کسان دی چې په ډیره تنده او تلوسه د خپل هیواد د حالاتو د سنه کیدلو او د افغانستان د ملت له پاره د آزاد تنفس ایستلو د فرصت انتظار باسي او هیله لري چې د څه کم دوه ملیونه شهیدانو تر قربانۍ وروسته ګران هیواد ته د خدمت کولو او د وران هیواد د ابادولو په لاره کښې کار او قربانۍ ته راوړاندې شي او د بیا رغونې په جهاد کښې برخه واخلي. دوی به ژمنه کوي چې د مؤقتي دورې تر ختمیدو وروسته به نه په ډله ایزاونه په انفرادي توګه د قدرت له پاره کاندیدوي او لکه څنګه چې مجاهدینو د آزادۍ له پاره د سر قرباني ورکړي دوی به د آرامۍ له پاره سیاسي قرباني ورکوي.

د داسې حکومت په منځ ته راتلو به له یوې خوا د تنظیمونو تر منځ د اقتدار لیونی جګړه پای ته ورسیږي او له بلې خوا به تنظیمونه له خپل مسلمان ملت سره خپله هغه ژمنه چې پنځلس کاله یې د «فی سبیل الله جهاد» په الفاظو کوله ، ترسره کړي.

د بې طرفه حکومت په راتلو سره به چې د ملت، تنظیمونو او نړیوالو ملاتړ به لري، په هیواد کښې د قانوني بهیر د په لار اچولو له پاره زمینه برابره شي او بیا به په دې لاره کښې د څو نورو پر له پسې او منظمو ګامونو په اخیستلو سره داسې وخت هم راشي چې جهادي تنظیمونه به د وسلې پر ځای له منطق سره اولس ته ورځي او د قانوني انتخاباتو له لارې به مشروع واك ته رسیږي.

په دې توګه د بې طرفه حکومت جوړیدل په هیواد کښې د قانوني ادارې د جوړیدو په لور یو مهم ګام دی چې نور منظم ګامونه به یې د تکامل په لور بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم گام

ډاډمن امنیت

حقیقت دا دی چې په هیواد کښې یو مرکزي او ۲۹ ولایتي حکومتونه نهٔ دي، بلکه په هیواد کښې د وسله والو ګروپونو په شمیر حکومتونه دي چې هر یو وسله وال ګروپ هر څنګه یې چې زړهٔ غواړي پهٔ همهغه ډول له خلکو سره رویه کوي او د خپلو وسله والو ادارو د چلولو له پاره د خلکو د مالونو پهٔ لوټلو، جریمه کولو، محصول اخیستلو، انسان تښتولو او نوروداسې ناوړه او ناروا کارونو بوخت دي چې اولس یې پزې ته راوستلی او ملت یې د قانون له حمایت او ملاتړ نه محروم کړی دی. د یادولو وړ خبره داده چې د پخواني کمونست حکومت عسکر، خاد او حتی ګوندي فعالین پهٔ دې ګډوډیو کښې بنستیز لاس لري، منصوبې او پلانونه جوړوي او د ځینې تنظیمونو وسله والې ډلې یې یا پهٔ نژادي او سیمه ییزو بنیادونو له ځان سره ملې کړې او یا پهٔ بې خبرۍ کښې ددوی پهٔ ګټه استعمالیږي.

ددې ګډوډۍ دله منځه وړلو له پاره بهٔ بې طرفه عبوری حکومت چې د تنظیمونو، ملت او نړیوال ملاتړ بهٔ لري، د افغانستان د پخوانیو روزل شویو او مجربو عسکري او پولیسي منصبدارانو پهٔ وسیله د ملي دفاع او داخلي امنیت وزارتونه جوړوي چې د پخوانیو کمونیستی منصبدارانو پهٔ شمول بهٔ ټول وسله وال ګروپونه وسله ورته سپاري او بیا بهٔ نوموړي وزارتونه پهٔ ټول هیواد کښې د یوه ډاډمن امنیت دټینګولو له پاره کار کوي.

د ډاډمن امنیت پهٔ راتللو سره بهٔ له یوې خوا د هیواد ټول هغه مهاجرین چې پهٔ ګاونډیو هیوادونو کښې پهٔ خپل هیواد کښې د ډاډمن امنیت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلو پهٔ انتظار شپې ورځې تیروي خپل هیواد ته پهٔ اطمینان او ډاډ راستانهٔ شي او حتی هغه زیات افغانان بهٔ چې پهٔ اروپا، امریکا او استرلیا کښې مهاجر دي او له مادي اړخه سنهٔ ژوند لري، د هیواد د خدمت پهٔ منظور بیرته هیواد ته راشي او یو ځل بیا بهٔ خوارهٔ وارهٔ افغانان راټول شي. له بلې خوا بهٔ د نړۍ هغه هیوادونه چې د افغانستان د بیا ابادولو پهٔ کار کښې یې د نقدي او جنسي مرستو وعدې کړې مطمئن شي او له خپلو ژمنو سره سم بهٔ هیواد ته مرستې راولیږي او دعبوري بې طرفه حکومت تر څارنې لاندې بهٔ زموږ د ګران وطن د بیا آبادولو کار پیل شي.

پهٔ دې ترتیب د ډاډمن امنیت پهٔ راتلو سره به له یوې خوا خلك آزاد تنفس وکړای شي او دخپلې رایې او فکر دڅرګندولو زمینه بهٔ ورته برابره شي، له بلې خوا بهٔ وسله والې ډلې د زور پر ځای له ملت سره د منطق له لارې مخامخ شي، له اولس سره بهٔ مفاهمه ولري او بیا بهٔ د ملي منافعو پهٔ رڼا کښې د راتلونکي سیاسي ژوند د پرمخ بیولو له پاره لاره هواروي او دوطن پهٔ بیا ودانۍ کښې بهٔ داسې برخه اخلي لکه د دښمن پهٔ ماتولو او شړلو کښې یې چې اخیستې وه.

همدا د ډاډمن امنیت ګام بهٔ ددې زمینه برابره کړي چې ملت یو ځل بیا سترګې وغړوي او د نړیوالو بشري حقوقو پهٔ رڼا کښې دخپل سیاسي ١٠
برخلیك د ټاکلو له پاره اقدام وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم ګام

سراسري سرشمیرنه

په افغانستان کښې به بې طرفه حکومت د دادمن امنیت تر ټینګیدو وروسته په هیواد کښې د سراسري سرشمیرنې له پاره اقدام کوي او دا کار ځکه له ضروري ګامونو څخه دی چې:

لومړی: تر اوسه په افغانستان کښې یوه واقعي سرشمیرنه نه ده شوې او څه احصائیې چې شته ټولې تقریبي، نسبي او اټکلي دي.

دوهم: د افغانستان د هر ارخیزې بیا رغونې په لړ کښې د هیواد د سیاسي، اقتصادي، فرهنګي او اجتماعي ادانې بیا ودانول باوري احصائیو ته اړه لري او که داسې ونه شي نو دافغاني ټولنې د ټولو سیمو او نژادونو دعادلانه اومساوي پرمختګ زمینه به برابره نه کړای شو.

دریم: تر ټولو خطرناکه خبره داده چې د باوري احصائیو د نشتوالي له امله یو شمیر کورنیو مخربینو او بیرونیو دښمنانو ته ددې زمینه برابره شوې ده چې زموږ د واحد، نه بیلیدونکي او یو موټي تاریخي ملت د بیلا بیلو قومونو او د بیلا بیلو مذهبونو د پیروانو تر منځ درزونه واچوي او له دې لارې د افغانستان د بربادۍ او د سیاسي موجودیت دله منځه وړلو له پاره کار وکړي، د نفوسو د تناسب د نماینده ګۍ په نامه یوه ډله او یا دیوه نژاد پیروان راولاړ شي او د سیاسي سیادت د استحقاق دعوی وکړي، یا له ګډ ودې نه په استفادي سره نژادي او مذهبي ګروپونه دځان له پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په واك كښې دبرخې اخيستلو په غرض فيصدي وټاكي او دكلاشينكوف په زور يې تحقق وغواړي. په دې برخه كښې تر ټولو خطرناك هغه تشبثونه دي چې ځيني هغه هيوادونه يې كوي چې د افغانستان تاريخي دښمنان دي خو اوس د دوستۍ په جامه كښې موږ ته احصائيې خلق كوي او زموږ په هيواد او ملت كښې د داسې درزونو د رامنځ ته كولو په هڅه كښې دي چې زموږ د هيواد تاريخي موجوديت، ملي خپلواكي، ملي ګټې او ملي حيثيت متضرر كړي. زه دداسې هيوادونو د دښمنانه هلوځلو د ښودلو له پاره يوه وړه نمونه يادول غواړم:

په همداسې يوه هيواد كښې يو چاپ شوی علمي كتاب چې د نړۍ د هيوادونو معرفي پكښې ده، د افغانستان د اوسيدونكو احصائيه داسې وركوي: د افغانستان خلك په ٪ ٦٠ پښتانه قومونه، په ٪ ٣٠ تاجيك، په ٪ ٥ اوزبك او په ٪ ٥ هزاره او نور دي، اوسيدونكي يې په عمده ډول مسلمان (اكثر سني) او لويې ژبې يې عبارت دي له پښتو، دري او اوزبكي څخه، ليكدوديې عربي دی. خو د همدې هيواد د سياست اداري چې بيا په افغانستان كښې د خپلو ناوړو غرضونو د پلي كولو په فكر كښې كيږي نو بيا په بل كتاب كښې د احصائيو په خلق كولو لاس پورې كوي او ليكي: د افغانستان اوسيدونكي په ٪ ٣٥ پښتانه، په ٪ ١٥ تاجك، په ٪ ٢٥ اهل تشيع او پاتې يې نور قومونه دي. ١٢

تاسې وګورئ چې تفاوت ده از كجا تا به كجاست؟ او ددې دښمنانو د غرض سترګې څومره ړندې دي او څنګه غواړي چې دداسې احصائيو په رامنځته كولو سره د افغانستان ملي وحدت ته زيان واړوي او دا ميړنی او پردی شكن ملت د نورو جګړو په اوروونو كښې راښكيل كړي.

نو موږ به په دې حساسه مرحله كښې د نړيوالو معيارونو له مخې، د ملګرو ملتو په مرستو وكړای شو داسې سراسري سرشميرنه وكړو چې واقعي احصائيې لاس ته راشي او د هغې نتايج به له يوې خوا بدګومانۍ او شكونه له منځه يوسي او د بهرنيو دښمنانو دسيسې او وسوسې به شنډې كړي او له بلې خوا به د همدې احصائيو په ډاډ تر هر څه وړاندې د خپل هيواد اجتماعي او سياسي اډا نه په يوه عادلانه سيستم جوړه كړو او ورسره به خپل اقتصادي او فرهنګي ټول پروګرامونه عيار كړو او د لوی خدای جل جلاله په مرسته به په افغانستان كښې يو داسې ملي اسلامي نظام ټينګ شي چې د واحد ملت د هيڅ قوم منسوبينو، د هيڅ مذهب پيروانو او د هيڅ سيمې اوسيدونكو ته به د هيڅ راز ګيلې ځای نه پريږدي او په بشپړه ملي لورينه به د ټول ملت له پاره كار كوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ګام

نوی ملکي او اداري ویش

په افغانستان کښې به په نړیوال معیار او نړیواله مرسته د شوې سرشمیرنې له مخې ټولې اتنیکي او نژادي، مذهبي او سیمه ییزې محاسبې او احصائیې تر لاسه شي او ددې احصائیو له مخې به هیواد داسې نوي اداري او ملکي ویش ته چمتو شي چې ددې ټولو احصائیو د نتایجو په نظر کښې نیولو سره به په هیواد کښې نوي ولایتونه او اولسوالۍ جوړې شي او ددې ویش له مخې به هر څوک، د هرې سیمې خلك، له هر قوم سره مربوط خلك، د هرې ژبې ویونکي خلك او د هر مذهب پیروان ددې جوګه شي چې په خپل ګډ او تاریخی هیواد کښې په عادلانه ډول خپل ټول فرهنګي، اقتصادي، سیاسي او اجتماعي حقوق تر لاسه کړي او د دولت هره اداره به د همدې احصائیو په بنا هرې-هرې سیمې ته خپل پروګرامونه جوړوي او دخلکو له اړتیاؤ او غوښتنو سره سم به یې عیار وي.

دلته دا هم د یادولو ده چې په افغانستان کښې د خپلواکۍ تر لاسه کیدلو وروسته د هیواد ملکي ویش په پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونوولاړ ؤ، تر مرکز پرته نور ولایتونه په نایب الحکومکیو یادیدل، په ۱۲۹۹ هـ ش (۱۹۲۰ ع.) کال هیواد د کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان په نامه ولایتونه درلودل او اعلی حکومتونه په مشرقي، جنوبي، فراه او په میمنه کښې وو. په ۱۳۰۹ هـ . ش. کال کښې د اورګون مستقل حکومت هم پرې ور زیات شو. په ۱۳۱۸-۱۳۱۹ کلونو کښې د هیواد په ملکي ویش کښې زیاتې لاسوهنې وشوې او په ټولو ولایتونو کښې لوی-لوی حکومتونه جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د هیواد پهٔ ملکي ویش کښې ډېر لوی بدلون پهٔ ۱۳۴۳ هـ ش کال کښې راغی او ټول هیواد پهٔ لاندې ۲۸ ولایتونو وویشل شو:

۱- بلخ د (٦) اولسوالیو او (٤) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۲- بغلان د (٤) اولسوالیو او (٤) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۳- سمنگان د (۲) اولسوالیو او (۳) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
٤- کندوز د (٤) اولسوالیو او یوې علاقدارۍ پهٔ لرلو سره.
٥- هرات د (۱۰) اولسوالیو پهٔ لرلو سره.
٦- بادغیس د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۷- نیمروز د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۸- فراه د (٤) اولسوالیو او (٥) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۹- کندهار د (۸) اولسوالیو او (٥) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۱۰- زابل د (٤) اولسوالیو او (٦) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۱۱- کابل د (۷) اولسوالیو او (۳) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۱۲- لوګر د (۲) اولسوالیو او (٤) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۱۳- وردګ د (۳) اولسوالیو او (٤) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۱٤- پروان د (٦) اولسوالیو او (۷) علاقداریو پهٔ لرلو سره.
۱٥- کاپیسا د (۲) اولسوالیو او (۱۱) علاقداریو پهٔ لرلو سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦- ننګرهار د (٦) اولسواليو او (١١) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٧- لغمان د (٢) اولسواليو او (٣) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٨- کونړ د (٦) اولسواليو او (٦) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٩- بدخشان د (٥) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٠- جوزجان د (٤) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢١- هلمند د (٧) اولسواليو او (٧) علاقداريو په لرلو سره.
٢٢- غور د (٥) اولسواليو او (١) علاقداری پهٔ لرلو سره.
٢٣- روزګان د (٦) اولسواليو او (٣) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٤- باميان د (٣) اولسواليو او (٢) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٥- غزني د (٦) اولسواليو او (٨) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٦- پکتيا د (١٦) اولسواليو او (١٥) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٧- فارياب د (٤) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٨- تخار د (٦) اولسواليو او (٧)علاقداريو پهٔ لرلو سره.

خو کله چې همدا وخت پهٔ هيواد کښې د اولسي جرګې له پاره انتخابات وشول نو د انتخاباتو د قانون له مخې يوازې له هرې اولسوالۍ نه د يوهٔ نماينده د راټللو چانس ؤ او هغو ولايتونو چې ډيرې علاقدارۍ درلودې کهٔ څهٔ هم له اداري لحاظه خلکو ته سهولت ؤ خو له سياسي اړخه د علاقداريو اوسيدونکو د نماينده راليږلو حق نهٔ درلود او د زياتو علاقداريو درلودونکو ولايتونو ته زيات سياسي زيان واوښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په راوروسته کښې ځینې نور ولایتونه هم جوړ شول او ځینې علاقداری هم په اولسوالیو واوښتې خو له دې ټولو سره-سره عادلانه اداري او ملکي ویش منځ ته نهٔ دی راغلی.

دا ځل به د بې طرفه حکومت له خوا د. تر لاسه شویو احصائیو له مخې ولایتونه او خصوصاً اولسوالی په داسې ډول جوړیږي چې لومړنی زده کړې بې تکلیفه د هغې سیمې د خلکو په ژبه کښې شي، اخبار-راډیو-تلویزیون په باوري فیصدي د خلکو د اوسیدونکو له پاره ددوی په ژبو نشرات وکړي، انکشافي پلانونه د سیمې د خلکو له اړتیاؤ سره سم عیار شي او له سیاسي اړخه د هیواد ټول خلك په اولسی جرګه، مشرانو جرګه او لویه جرګه کښې نمایندګان ولري. له قضایي اړخه به قاضیان د سیمې د خلکو له مذهبي غوښتنو سره سمې پریکړې کوي او په دې توګه به دا نوی اداري او ملکي ویش د خلکو له راز-راز غوښتنو سره سم او عادلانه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم گام

د قوانینو تسوید

د واړمن امنیت تر ټینګولو، د سراسري سرشمیرنې تر ترسره کولو او د نوې ملکي اداري ویش ترکولو وروسته بهٔ د بې طرفه مؤقت حکومت بل ګام د «اساسي قانون» او د ضروري «فرعي قوانینو» د تیارولو پهٔ لور وي.

حکومت بهٔ د اساسي قانون د تسوید له پاره یوه داسې کمیته ټاکي چې د نړیوالو حقوقو متخصصین، دا سلامي فقهې ماهرین او د افغاني ټولنې ټولنپوهان بهٔ پکښې راغونډوي، دوی بهٔ د هرې مادې پهٔ لیکلو کښې نړیوال قوانین، اسلامي اساسات اود افغانستان د ملت غوښتنې او شرایط پهٔ نظر کښې نیسي او له ګوندي، سمتي، نژادي او مذهبي تعصبونو نه د باندې بهٔ داساسي قانون د متن مسوده تیاروي او یو داسې قانون بهٔ جوړوي چې د تطبیق ساحه ولري او دافغانستان ملي او نړیوال حیثیت پکښې پهٔ ښه توګه ځلیدلی وي.

د اساسي قانون د تسوید تر څنګ ځینې ضروري فرعي قوانین هم باید د یوه هیأت له خوا تسوید شي، پهٔ دې قوانینو کښې د اوس له پاره ډیر مهم یې:

۱- دا حزابو قانون،
۲- د انتخاباتو قانون او
۳- دمطبوعاتو قانون دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د احزابو قانون:

ددې قانون په باب دا هم د يادولو ده چې موږ تر اوسه په افغانستان کښې د احزابو نافذ قانون نه درلود او له همدې امله په افغانستان کښې احزاب قانوني نه دي او همدا بې قانونه احزاب وو چې په تيرو اتلسو کلونو کښې يې افغانستان وران کړاو د قدرت د هوس او د مادي ګټو لپاره د افغانستان د ټولو ملي مصالحو خلاف دپرديو هيوادو غيربې ته ولويدل او ملی ګټې يې تر پښو لاندې کړې. که څه هم په هيواد کښې دا حزابو يو نا نافذ شوی قانون شته چې د شاهي دوران د دموکراسۍ په لسيزه کښې تسويد شوی ؤ خو نه هغه وخت او نه اوس زموږ د سياسی غوښتنو خوابګوی ؤ. (ددې قانون د مسودې يو متن د ليکونکی په کتابتون کښې خوندي دی) همدا راز نجيب چې کوم د احزابو په نامه قانون راايستلی ؤ هغه نور ښکيلاکي اهداف درلودل او لکه څرنګه چې ددهٔ حکومت افغانانو ته قانونيت نه درلود همدا راز يې قانون هم رد او د ملي خپلواکۍ او ملی ګټو ضد ؤ. نو د احزابو د قانون نوې مسوده به داسې کسان کوي چې له حقوقي تخصص سره-سره په افغانستان کښې داحزابو په تاريخ او کړو وړو هم ښهٔ خبر وي او ژوره مطالعه پرې ولري. ۱۸

۲- د انتخاباتو قانون:

دا قانون په افغانستان کښې لومړی ځل په ۱۳۰۷ کال کښې جوړ شوی ؤ خو د اماني حکومت د ړنګيدلو له امله عملي نه شو او بيا د نادر-شاه په وخت کښې په لږ تغيير نافذ او په هيواد کښې اولسي جرګه جوړه شوه. د دموکراسۍ په لسيزه کښې دا قانون په نوې بڼه رااووت او د هغې له مخې د اولسي جرګې له پاره څو دورې انتخابات وشول او بيا د کودتايي حکومتونو له امله د انتخاباتو قانون له منځه ولاړ او د نجيب د وخت فرمايشي انتخاباتو هيڅ قانوني حيثيت نه درلود. د انتخاباتو د نوي قانون متن به ددې ټولو سوابقو په نظر کښې نيولو او د نوې سراسري

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرشميرنې په اساس رامنځ ته شوي نوي ملکي او اداري ويش له مخې ترتيبيږي او داسې يو قانون به وي چې د افغانستان ټول ملت ته د برخې اخيستلو حق پکښې حاصل وي.

۳- د مطبوعاتو قانون:

موږ په خپل هيواد کښې د مطبوعاتو قوانين له ۱۳۰۳ کال راوروسته لرو چې وخت په وخت بدلونونه پکښې شوي خو په تيرو پنځلسو کلونو کښې په هيواد کښې د ننه مطبوعات د ملي پاليسۍ پر ځای د روسي پاليسۍ تابع وو او دکودتايي واکمنو د ظالمانه رژيم د بقا سندرې يې ويلې او له هيواد نه بهر مطبوعات دومره خواره واره وو چې د انارشيزم يوه ډيره ښه نمونه يې بللای شو، ځيني د رهبرانو په خدمت کښې وو او ددوی هره وينايې د کاڼي کرښه بلله او ځيني نور بيا فردي، شخصي او د هغه او دغه د منافعو له پاره وو او حتی نشراتو په ډير جرأت د ملي کرکې د رامنځ ته کولو له پاره په خلاص مټ کار وکړ چې اغيز يې موږ د هيواد په تيرو درې نيم کلنو جګړو کښې وليد نو په دې ملحوظ به د مطبوعاتو قانون هم د انساني، اسلامي، اخلاقي او ملي ارزښتونو په نظر کښې نيولو سره تسويد او جوړيږي.

ددې قوانينو په تسويد سره به بې طرفه حکومت په هيواد کښې د قانوني ادارې د جوړيدو په لور يو بل مهم ګام اخلي او په افغانستان کښې به د وحشت او بربريت پر ځای د قانونيت له پاره لاره هواروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم گام

لويه جرګه

بې طرفه حکومت به د ډاډمن امنيت په رامنځ ته کولو سره په هيواد کښې د سياسي تنفس زمينه برابره کړي، د سراسري سر شميرنې په وسيله به په هيواد کښې دقيقې احصائيې تر لاسه کړي، د نوي ملکي اداري ويش په وسيله به انتخابي حوزې تثبيت کړي او دقوانينو د تسويد سره به د قانوني چلند مرحلو ته ورسيږي.

اساسي قانون به تر تسويد وروسته د اولس نماينده ګان تصويبوي او د اولس د با صلاحيته نماينده ګانو د ټاکلو او راغونډولو يوازينۍ لاره لويه جرګه ده، لويه جرګه نه يوازې دا چې زموږيوه ملي عنعنه ده بلکه زموږ داولس د زرګونو کلونو د سياسي تجربې نتيجه ده او همدا يوازينی تاريخي مقام دی چې د اولس برخليك ټاکي او د اولس د سياسي ژوندانه اډانه برابروي.

لويه جرګه له درې-درې نيم زره کلونو را په دې خوا زموږ په هيواد کښې يوه يوازينۍ سياسي مؤسسه ده چې د افغانستان ملت ته ورپيښې ستونځې، پرابلمونه او بن بستونه يې وخت په وخت له منځه وړي او دملت تر منځ يې د «ملي مصلحت» زمينه رامنځ ته کړې ده.

په اوسني افغانستان کښې ميشتو پخوانيو آريائيانو د خپلو شخړو د حل او دخپلو ټولنيزو چارو د سمون له پاره دوې جرګې درلودې، يوې جرګې چې لويه جرګه وه د ټول ملت په سطحه کار کاوه اوبلې جرګې محلي ستونځې هوارولې، همدا عنعنه زموږ په تاريخ کښې موږ ته په ميراث راپاتې شوه، په اتلسمه ميلادي پيړۍ کښې ميرويس نيکه او احمد شاه بابا پر هيواد باندې د پردو د تيريو سيوری د همدې لويو جرګو د لمر په رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېني له هيواده لرې کړ او زموږ په آزادۍ مين ملت خپلواکي يې تأمين او تضمين کړه.

په شلمه پېړۍ کښې د دوو تباه کوونکو لويو جګړو له لنبونه زموږ هيواد د همدې لويو جرګو په تدبير او پرېکړه وژغورل شو او په هيواد کښې له ۱۹۲۳ کال را په ديخوا داساسي قانون خښتنه او بيايې دوام د همدې لويو جرګو د پرېکړو محصول ؤ.

په هر صورت لويې جرګې په عملي توګه ثابته کړې چې زموږ د ټولنې دا وياړمنه او اغيزمنه سياسي مؤسسه زموږ د ملت په سياسي ژوند کښې لوی لاس لري او هر وخت ملت د تباهۍ او بربادۍ له کندې څخه راايستلای شي.

کمونستان چې په ۱۳۵۷ کال کښې د افغانستان پر سياسی قدرت مسلط شول نو د روس دسياسي ملاتړ په ډاډ يې ټولو ملي ارزښتونو ته لته وركړه او د لويې جرګې او اولسي جرګې پر ځای يې د روسانو په تقليد پلار وطني او مور وطني جبهې جوړې کړې خو کله چې دافغانستان مؤمن او قهرمان ملت د خپل هوډمن پاڅون په وسيله کمونستي رژيم ته ژور او و ژونکي ټکانونه ورکړل نو له ډېره مجبوريته يې د قلابي او جعلي لويو جرګو په جوړولو لاس پورې کړ خو وخت تر وخت تير ؤ او د ملت د قهر په څپو کښې لاهو شول.

۲۱

اوس هم چې د اسلامي حکومت په نامه له څلورو کلونو راهيسې کومه اداره جوړه شوې د ځان د اسلامي ثابتولو له پاره په درنو-درنو حلقي الفاظو پسې ګرځي او په دې ډله کښې يې دلويې جرګې پر ځای هم د «اهل حل و عقد» نوم غوره کړ او خپل برېخي يې پکښې راټول کړل خو عملي نه شوه او د يوې قانوني ادارې د جوړېدو نتيجه پرې مرتبه نه شوه نو له دې کبله به مؤقت حکومت مکلف وي چې د اساسي قانون د منلو له پاره لويه جرګه راوغواړي او ددې جرګې په ترکيب کښې به د اهل حل و عقد پر خلاف پر ديني علماوو سربيره، قومي مشران، روشنفکران او هغه غازيان چې روس او د هغه مزدورانو ته يې ماته ورکړې هم برخه ولري او دا ټول به په ګډه د خپلو تجربو په رڼا کښې دخپل ملت برخليك ټاکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم گام

د قوانینو انفاذ

لویه جرگه به د نوي اساسي قانون په تصویبولو سره هیواد یو ځل بیا د قانون عادلانه غیرېږ ته واچوي چې د دولت مشر به دا قانون توشیح کوي، د عدل او قانون اداري به یې تعقیبوي، دولتي اداري به یې تعمیلوی او دځنگل روان قانون به پای ته رسیږي.

د اساسي قانون له نفاذ سره سم به د احزابو، انتخاباتو، مطبوعاتو او ځینې نور مهم قوانین د دولت د تقنیني فرامینو له مخې چلند ته لویږي او د افغاني ټولنې د ژوند ټولې ساحې به قانوني مسیر مومي.

د قوانینو انفاذ او حمایت به افغانانو ته موقع ورکړي چې په خپله خوښه د خپل هیواد له شرایطو سره سم په هیواد کښې د لومړي ځل لپاره قانوني احزاب تشکیل کړي او د ټوپکونو او توپونو تر ایښودلو وروسته په منطق او د خدمت په پروگرامونو سنبال ملت ته ور وړاندې شي او دانتخاباتو له پاره کمپاین پیل کړي.

همدا راز به د مطبوعاتو قانون د هیواد لیکوالانو، روشنفکرانو او پوهانو ته ددې موقع مساعده کړي چې د خپلو ملي گټو په نظر کښې نیولو سره قلم پورته اود کاغذ مخ ته څه وسپاري اود وروستیو اوولسوکلونو مطبوعاتي انارشي او د مطبوعاتو له لارې دپردو بادارانو خدمت جبیره کړي.

د قوانینو په انفاذ سره به د زور له لارې د واکمنۍ دعوې پای ته ورسیږي، زور گویي او د وسلو په زور پر خلکو ځان تپل به نور په ټولنه کښې مردود او مطرود شي.

د قوانینو انفاذ به دولت ته د مشروع قدرت او اتوریتې د تعمیل زمینه مساعده کړي او د قوانینو انفاذ به ملت ته حق ورکړي چې د خپل ځان، دخپلو شتو، خپل حیثیت او بالاخره خپلو ملي حقوقو، شتمنیو او حیثیت د ساتلو له پاره مراجع وپیژني او له هغوی نه خپل حق او غوښتنې تر لاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم ګام

عمومي انتخابات

د افغانستان د عبوري او مؤقت حکومت یو ډېر مهم کار به تر ټولو قانوني لارو هوارولو وروسته په ټول هیواد کښې د بې وېرې، آزادانه، عادلانه او واقعي انتخاباتو ترسره کول وي.

د انتخاباتو د عادلانه قانون له مخې به هغه ټول افغانان چې قانوني سن یې پوره کړی وي په انتخاباتو کښې برخه اخلي، ښځې او نارینه به دواړه د خپل برخلیک په ټاکلو کښې مساوي ونډه لري، د نفوسو تناسب به د یوې حوزې د وکالت ونډه جوړوي، د احزابو پر ځای به اشخاص چې ګوندي او هم آزاد شخصیتونه به وي کاندیدیږي. د عقیدې، ژبې، سیمې او نژاد اختلاف به د رایې په برخه کښې هیڅ اغیز نه لري او لکه د راغلي تعامل غوندې به یوازې جنایتکاران او له مدني حقوقو نه محروم شوي کسان حق نه لري چې په انتخاباتو کښې د کاندیدونکي په حیث برخه واخلي اوملي امانت تر لاسه کړي.

د انتخاباتو څارنه به په بیروني سطحه د ملګرو ملتو او داسلامي هیوادو د کنفرانس د هیأتونو له خوا کیږي، د انتخاباتو چارې به د پوهنې او قضا منسوبین پرمخ بیایي او امنیتي چارې به یې د دفاع او داخلې وزارتونو هیأتونه چې پخوا به په ملي سطح جوړ شوي وي، ترسره کوي.

انتخابات به سري، آزاد او بې له جبر او اکراه تر سره کیږي او وسله وال څواکونه به حق نه لري چې د انتخاباتو په ساحه کښې وګرځي او یا څوک تهدید او تخویف کړي.

د داسې بې وېرې او عادلانه انتخاباتو له لارې به د اولس نمایندګان چاڼ او په ګران هیواد افغانستان کښې به د یوه قانوني او عادلانه حکومت د جوړولو منزل را لنډ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه

منتخب حکومت

پهٔ افغانستان کښې بهٔ د بې طرفه مؤقت حکومت راتلل پهٔ لومړي قدم کښې د بې امنۍ د مخ نیولو او د بې طرفه لښکر او پولیسو پهٔ رامنځ ته کولو سره دادمن امنیت ټینګ کړي او بیا بهٔ ګام پهٔ ګام د سراسري سرشمیرنې، نوي ملکي اداري ویش، د قوانینو جوړولو، لویې جرګې رابللو، دقوانینو د انفاذ او بیا د عمومي انتخاباتو د کولو له لارې د یوهٔ منتخب حکومت جوړېدلو ته لاره هواره کړي او پهٔ دې وسیله بهٔ افغانستان وکړای شي چې د یوهٔ قانوني او مشروع حکومت څښتن شي.

منتخب حکومت بهٔ د عمومي پارلماني انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې د بریالي ګوند له خوا جوړیږي او اپوزیشن بهٔ د قانون پهٔ چوکاټ کښې منطقي مخالفت ورسره کوي. د اقتدار لیونۍ جګړه بهٔ پای ته رسیږي او د وسله والې مسابقې او برترۍ غوښتلو هڅې بهٔ د تل له پاره ختمیږي. پهٔ پارلماني شخړو کښې بهٔ د اولس لپاره د جګړو خطر نهٔ وي او حکومت او اپوزیشن بهٔ پهٔ ګډه هڅه کوي چې د اولس د هوسایۍ او سوکالۍ له پاره ګامونه واخلي او پروګرامونه جوړ کړي.

پهٔ افغانستان کښې بهٔ دمنتخب حکومت پهٔ رامنځ ته کیدو سره د افغانستان اساسي قانون او نور فرعي قوانین د دولت او حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلاحیتونه، وظایف، د کار طرز او د انتخاب ډول ټاکي او د ټولو شخړو د حل لارې به دقانوني بهیر له لارې تر سره کیږي.

په دې ترتیب کله چې په افغانستان کښې د قانوني اداري د جوړولو په لور پورتني ګامونه وانه خیستل شي نو په هیواد کښې به له بلې هرې لارې څخه د یوه قانوني، ملي او دخلکو د نماینده حکومت د جوړیدو هڅې بې نتیجې وي او د اقتدار ناولې او خونړۍ جګړې به دوامداري شي او هغه فاتح ملت به چې د شوروي غوندې نړیوال طاقت یې رانسکور کړی په دې بې سره اور کښې پوخ او مضمحل شي.

په دې حساسه مرحله کښې ټول افغانان د نړۍ په هر ګوټ کښې چې اوسیږي، مکلفیت لري چې دخپل هیواد د نجات له پاره لاسونه سره یو کړي، واحد اقدام وکړي، د نړیوالو ټولنو مرسته وغواړي او په خپل ګران هیواد کښې د یوې قانوني اداري د ټینګولو لپاره ګډه هڅه وکړي او په هیواد کښې د یوه قانوني او منتخب حکومت د رامنځ ته کولو له پاره لاره هواره کړي.

و ما علینا الا البلاغ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲

د افغانستان د بشر د حقوقو اعلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت

دافغانستان د بشر د حقوقو د اعلامیې طرح ما په ۱۳۷٤ / ۱۹۹۵ کال په افغانستان کښې د بشر د حقوقو سمینار له پاره چې د CCA—
له خوا جوړ شوی ؤ لیکلې وه چې د سمینار ګډون کوونکو په یوه خوله تأیید او د سمینار له خوا تصویب کړه، دا دې دا طرح د نورو افغانانو مخې
ته هم ږدم او هم ددې له پاره چې په افغانستان کښې د بشر د حقوقو تاریخي ځیره روښانه شوې وي د بشر د حقوقو د تثبیت او تأمین منابع مې
هم د مقدمې او مدخل په توګه په لنډ ډول ورسره ځیرلي دي او له دې طرحې سره یې وړاندې کوم!

په مینه

ح - رفیع

(c) ketabton.com: The Digital Library

پهٔ افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتثبیت او تأمین منابع

او

«دافغانستان دبشر دحقوقو غوښتنلیك»

پهٔ افغانستان کښې دبشر دطبیعي، مدني او سیاسي حقوقو سیر دتاریخ ډیرو لیرې پوړیو ته رسیږي او دهغو بشري حقوقو بیلابیلې برخې چې نن پهٔ نړۍ کښې داساسي حقوقو پهٔ توګه مطرح دي وخت پهٔ وخت پهٔ نظر کښې وې او دتاریخ پهٔ مسیر کښې یې دتثبیت او تأمین نخښې راپاتې دي.

پهٔ عمومي توګه دافغانستان پهٔ تاریخي ژوند کښې دبشر دحقوقو دتعیین، تثبیت، تأمین او تضمین منابع پهٔ څلورو برخو کښې مطالعه کولای شو:

١- افغاني عنعنه.
٢- اسلامي احکام.
٣- اساسي قوانین.
٤- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه.

چې لاندې پهٔ لنډیز پرې غږیږو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- افغاني عنعنه:

هغه څهٔ چې موږ نن افغاني عنعنه ورته ویلای شو اساساً دآریانا پهٔ لرغوني تاریخي غیره کښې بنیادګزاري شوې او دتاریخ له ډیرو لیری پوړیو نه یې زموږ پهٔ هیواد کښې دبشري حقوقو او ټولنیز ژوند اساسات ټاکلي دي او موږ دا عنعنه پهٔ دوو تاریخي او کلتوري برخو کښې مطالعه کولای شو:

الف) تاریخي بڼه:

دافغاني عنعنې پهٔ تاریخي برخه کښې دبشر دحقوقو مطالعه ددرې څلور زرو کلونو شا او خوا زمانې ته راپیلولای شو، دآریانا ویدي دوره تر تاریخ وړاندې او تاریخي دورې تر منځ یوه بله دوره ده چې مؤرخین نیمه تاریخي دوره ورته وایي (۱) پهٔ همدې وخت کښې دټولنې پوهان او هوښیاران دوید نامعلوم سرودونه راپیلوي او تر هر څه وړاندې همدا سرودونه دي چې خلك پوهې او زده کړې ته رابولي او دټولنې داوسیدونکو تر منځ دټولنیزو آدابو او حقوقو دمراعات لارښوونې کوي چې وروسته معلوم سرودونه هم همدا لاره پالي او دبشري حقوقو پولې او حدود ټاکي (۲).

پهٔ لرغونې آریایي ټولنه کښې دمشرتابهٔ حق دلیاقت او کفایت له مخې تثبیتیدهٔ، دې حق طبیعي مراحل درلودل او پهٔ همهغه کوچیانۍ دوره کښې چې لاښاري ژوند نهٔ ؤ پیل شوی دمشرتابهٔ مراتب ټاکلی وو له کورنۍ پیلیدل او دټولنې تر واحد تشکل پورې رسیدل،دټولنې دتشکل لومړۍ کړۍ کورنۍ وه، پلاردخوراك دتهیه کولو او مور دهغه دمساوي او عادلانه رسولو مسؤوله وه، دې تشکل ته «کولا» (کهول) ویل کیدل، وروسته تشکل «ګوترا»نومیدهٔ، پهٔ دې کښې بهٔ دقبیلې هغه کورونه رایو ځای وو چې ګډ «آغیل» (شپول) بهٔیې درلود او څاروي بهٔیې پهٔ ګډه پکښې درول، د«ګوترا» مشر بهٔ دټولو پهٔ خوښه ټاکل کیدهٔ، وروسته «ګوشتي» وه او هغه ګڼ ګوتراګان بهٔ پکښې راغونډ وو چې ګډه ورشو او څړ ځای یې درلود، دې بهٔ هم یو انتخابي مشر درلود، دګوشتیو له مجموعې نه بیا «ګرامه» جوړیده او ددې بهٔ هم یو انتخابي مشر ؤ چې موږ یې نن دیوې اولسوالۍ انډول بللای شو او دا بهٔ دځو څړ ځایونو دمجموعې نه جوړه شوې وه.دا دومره پوخ تشکل ؤ چې تر اوسه دګرام کلمه زموږ دهیواد پهٔ ډیرو ۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکانيې نومونو کښې شته لکه بګرام چې اوس هم يوه اولسوالۍ ده او داسې نور، ورپسې د«ويسه» يا «ديسه» تشکيل ؤ چې دځو ګرامو خلك به پکښې راټول وو چې له اوسني ولايت سره يې ورته بللای شو، «ديس» (۳) يا «ويس» به هم يوانتخابي مشر درلوده ددې تشکل دهرم په سر کښې د«جانا» په نامهٔ وروستنی تشکل ؤ چې ديوې ورې پاچهی حيثيت يې درلود او مشر ته به يې چې خلکو ټاکلی ؤ راجان وايه، (٤) دا دآريانا دمالدارۍ او کوچياني دورې تشکيلات وو چې له همدې تشکل سره به يې دژمي او اوړي ليږديدنې درلودې چې بيّا وروسته دښارونو او ثابتو مرکزونو په جوړيدلو سره دمشرتابهٔ ساحه نوره هم پراخه شوه او دانتخاب حق تر يوهٔ حده پکښې وساتل شو.

په سياسي حق کښې دخلکو دښه ګډون او تمثيل په خاطر دوی دوې عنعنوي جرګې هم درلودې چې يوه «سبها» او بله «سميتی» نوميدهٔ، سبها به دکلي او سيمې ورې پيښې فيصله کولې او ځانګړې ټاکلې خونه يې درلوده، په دې جرګه کښې به سڅو هم برخه اخيسته او تردې بره د«سميتی» په نامه دلويانو جرګه وه چې مشران به پکښې راغونډيدل، دهيواد په سطحه پيښې به يې پکښې فيصله کولې او پاچا به هم پکښې ټاکل کيدهٔ (٥).

۳۱

په آريايي ټولنه کښې له دې کبله چې داولادونو درلودلو زيات ارزښت درلود اوديرغلګرو مقابلې ته دځوانانو ضرورت ؤ نوهلك او جينۍ تر پنځلس کلنۍ وروسته مکلف وو چې ودونه وکړي، هلکانو او نجونو به معمولا د«سامانه» په ميله کښې سره خوښول، په وادهٔ کښې لومړی شرط دهلك او جينۍ خوښه وه ورپسې به دکورني رضايت هم ورسره ؤ چې دخاصو دودونو په ترڅ کښې ودونه ترسره شي. (٦)

طبقي په حاد شکل په ټولنه کښې مطرح نهٔ وې، دمسلك په لحاظ کهٔ طبقات وو هم ګډ کار يې کاوهٔ (٧) دغلامۍ دوره په هغه شکل چې په اروپا کښې وه او غلامان به له ځمکې سره خرڅيدل دلته مطرح نهٔ وه.

ريشيانو چې دټولنې پوهه طبقه وه خاص درناوی درلود او ځوانانو زده کړې ته کهٔ څهٔ هم شفاهي وه ارزښت ورکاوهٔ او دريشيانو ويناوې يې چې انساني درسونه يې درلودل په مينه اوريدلې. (٨)

په اوستايي دوره کښې چې بلخ دلوړو بيرغونو دښار په توګه ديوې ځواکمنې واکمنۍ مرکز ؤ او زردشت د«ښه مننه، ښه وينه او ښه کړنه» تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې ګونو اصولو لاندې د «اهورا مزدا» په لمانځنه ولاړ دتوحید دین رامنځ ته کړ دخپلو تعلیماتو په رڼا کښې یې بشري حقوق نور هم روښانه کړل او خلك یې دیوې صالحې او سالمې ټولنې جوړولو او ساتلو ته راوبلل (۹) تر هغې را وروسته نورو ادیانو، عقایدو او مسالکو هم په خپل، خپل وار ددې هیواد ټولنې ته خپل اصول او لارښوونې وړاندې کړل چې دبشري حقوقو دګڼو اړخونو دتأمین او تضمین شرایط پکښې نغښتي وو.

ب- کلتوري بنه:

په افغانستان کښې دټولنې دتنظیم او دبشري حقوقو دتثبیت او تأمین دې تاریخي عنعنې داسې کلتوري بنه هم خپله کړه چې لا تر اوسه هم په یو شمیر افغاني قبایلو کښې په شدت او حدت موجوده او تردې حده حاکمه ده چې حتی دتاریخ په اوږدو کښې زموږ حکومتونه اړ شوي چې همدې کلتوري عنعنې ته مراجعه وکړي او خپل پرابلمونه او ورپیښ مشکلات پرې حل کړي،له دې ډلې نه یوه هم لویه جرګه ده چې لا اوس هم دمشکلاتو دحل یوه ښه لاره بلله کیږي (۱۰).

دافغاني عنعنې کلتوري بنه ځکه دوامداره پاتې شوې چې له یوې خوا زموږ ټولنه لا تر اوسه هم قبایلي ټولنه ده او حکومتونو په تمامه معنی تسلط نه پرې درلود نو ځکه دوی دخپل ټولنیز ژوند دتنظیم له پاره دا عنعنه ژوندۍ ساتلې ده او له بلې خوا ددې عنعنې کودونه دعملي تجربو له مخې تثبیت شوي او سره له دې چې شفاهي دي او دلیکلي قانون بڼه نه لري خو تطبیقي او عملي اړخ یې ډیر پیاوړی او اوسپنیز جزایي نظام یې تر شا ولاړ دی، ددې عنعنې له مخې ټاکل شوې جزاګانې قاطعې، نه بدلیدونکې او درشوت او واسطې له اغیزنه وتلې دي. په افغاني عنعنه کښې دانسان ژوند دومره مهم دی چې جرګه حتی دقتل په بدل کښې هم دقتل پریکړه نه کوي بلکه په قاتل او مجرم داسې ملاماتوونکی اقتصادي بار ږدي چې په دې نسبتاً فقیره ټولنه کښې بل څوك ددې بار له ډاره ورته جرم ته زړه نه شي ښه کولای او هم دا عنعنه دښمني دختمیدو په کولو سره له منځه وړي او په ټولنه کښې یوه نوې روحیه رامنځ ته کوي (۱۱).

په دې توګه افغاني عنعنه هم له تاریخي او هم له کلتوري اړخه ددې ټولنې دافرادو دحقوقو په ټاکنه او ساتنه کښې یوه اغیزمنه او عملي لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه او خصوصاً دجرګې او مسلات، جمهوري لاره په ښه توګه پکښې ښکاره او څرګنده وه.

۲- اسلامي احکام:

دافغانستان په خراساني دوره کښې دې هیواد ته داسلام دمقدس دین په راتللو او دخلکو له خوا ددې سپیڅلي دین په منلو سره دټولنې دحقوقي نظام دټینګښت له پاره اسلامي احکام ددوهمې منبع په توګه دخلکو دحقوقو دتأمین له پاره رامنځ ته شول.

داسلام مقدس دین چې یو بشپړ دین دی او دانساني ټولنې دنیوي او اخروي چارې؛ عبادات او معاملات ټول یې تر پوښښ لاندې دي، په قرآني آیاتو، نبوي احادیثو او فقهي متونو کښې دټولنې داوسیدونکو ټول حقوق ټاکلي او د: «آیت، حدیث، اجماع او قیاس» دڅلور ګونو سندونو له مخې دهغې چوکاټ بندي کیږي او زموږ په ټولنه کښې چې حکومتونو معمولاً شرعي محاکم پرانیستي وو اصولاً دتطبیق وړ وو چې دا حقوق

۳۳ پخوا نیو پاچایانو قسماً دفتاوو په بڼه تنظیمول.

په اسلام کښې دژوند کولو حق دیوانسان داسې مسلم حق دی چې هیچا ته اجازه نشته چې هغه ترې واخلي، دمطلق انسان دوژلو په باب قرآن فرمایي:

«من قتل نفساً بغیر نفس او فسادٍ فی الارض فکانما قتل الناس جمیعاً و من احیاها فکانما احیا الناس جمیعاً» (۱۲).

ژباړه:

«که څوک یو نفس بې له نفسه (بې بدله) او یا په ځمکه کښې تر فساد کولو پرته، ووژني نو ګواکي ټول خلک یې وژلي دي او چاچې دغه (یو نفس) ژوندی کړ (دژوند ددوام سبب یې شو) نولکه ټول خلک یې چې ژوندي کړي وي.»

او دمسلمان دقتل په برخه کښې حکم کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«و من يقتل مؤمنا متعمداً فجزائه جهنم خالداً فيها» (۱۳).

ژباړه :

«څوك چې يو مؤمن قصداً ووژني جزا يې جهنم ده چې تل به پکښې وي.»

اسلام تبعيضونه غندي او انسان له يوه اصله او نسله بولي، قرآن حکيم فرمايي:

«يا ايهاالناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحدةٍ و خلق منها زوجها و بث منهما رجالاً کثيراً و نساءً» (۱٤).

ژباړه:

«ای خلکو! (تل) له خپل خدايه ووېرېږئ هغه چې تاسې يې له يوه نفسه (آدم عليه السلام) څخه پيدا کړئ او له هغه څخه يې دده جوړه (بي بي حواء) پيدا کړه او له دوی دواړو نه يې ډېر سړي او ښځې خوارۀ کړل».

او په بل مبارك آيت کښې دانسانانو په قومونو او قبيلو کښې ويشل يوازې ددوی دسره پېژندل کيدلو له پاره بولي او بس:

«يا ايهاالناس انا خلقنکم من ذکرو انثی و جعلناکم شعوباً و قبايل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقيکم» (۱۵)

ژباړه:

«ای خلکو! تاسو ما پيدا کړي ياست له يوۀ سړي او يوې ښځې څخه او ګرځولي مې يئ ځانګې او قبيلې چې سره وپيژندل شئ، په تحقيق ستاسو ډېر ښۀ ستاسو متقي او نيکوکار دی».

او همدا راز په يوۀ بل مبارك آيت کښې دخلکو دژبو او رنګونو اختلاف دخدای نخښې ګڼي:

«و من آياته خلق السموت والارض و اختلاف السنتکم و الوانکم» (۱٦).

ژباړه:

«دلوی خدای له نخښو څخه داسمانونو او ځمکې جوړېښت او ستاسو دژبو او رنګونو توپير دی».

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پهٔ ټولو کښې يوازې هغو چاته تفوق او برترې حاصله ده چې ښه کارونه کوي او دټولنې له پاره ګټور وي.
او بالاخره د «**ولقد كرمنا بنى آدم** » (۱۷) پهٔ مبارك آيت سره انسان ته لوی خدای برترې، ښه والی، کرامت او خاص ارزښت ورکړی دی.
اسلام ټول انسانان ديوهٔ پلار او مور اولاده او سره مساوي ګڼي :
«**خلقكم من نفس واحدة**» (۱۸) نارينه او ښځه يو دبل لباس بولي: «**هن لباس لكم و انتم لباس لهن**» (۱۹) او ټولو نارينه ؤ او ښځو ته دښو کارونو او نيکو عملونو دکولو توصيه کوی.
لوی خدای دمعلم اول پهٔ توګه آدم عليه السلام ته ټول نومونه ورښيي: «**وعلم آدم الاسماء كلها**» (۲۰)، خپل رسولان دخلکو لارښوونې ته راليږي: «**هوالذى ارسل رسوله بالهدى و دين الحق**» (۲۱) پهٔ «قلم» سوګند خوري: «**ن. والقلم و ما يسطرون**» (۲۲) او انسان ته پـه قلم علم ورښيي: «**اقرأ و ربك الاكرم الذى علم بالقم**» (۲۳) او بالاخره داسلام لوی پيغمبر دعلم زده کړه د هر مسلمان نارينه او ښځې فريضه ګڼي : «**طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة**» (۲٤) او دعلم دزده کړې له پاره ليرې ملکونو ته دسفر توصيه ورته کوي. ۳۵
اسلام چا ته اجازه نهٔ ورکوي چې دچا کور ته بې اجازې ننوزي او يا دچا دکور پهٔ حريم تيری وکړي: «**فان لم تجدوا فيها احداً فلا تدخلوا حتى يؤذن لكم**» (۲۵).
همدا راز اسلام دبيان آزادی ته او دحقايقو معلومولو ته زيات ارزښت ورکوي او دافواهاتو پـه ګردونو کښې دحقايقو دلټولو توصيه کوي:
«**يا ايهاالذين آمنوا ان جائكم فاسق بنبإ فتبينوا ان تصيبوا قوماً بجهالة فتصبحوا على ما فعلتم ندمين**» (۲٦) او دجابر حاکم پـه وړاندې حق ويل جهاد بولي: «**سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم، اى الجهاد افضل؟ قال: كلمة الحق عند سلطان جائر**» (۲۷) اسلام شوری او مشوری ته پهٔ خاص اهميت قايل دی: «**وامرهم شورى بينهم**» (۲۸) «**وشاورهم فى الامر**» (۲۹)، پيغمبران يې دخلکو له منځه را ايستلي: «**كما ارسلنا فيكم رسولاً منكم يتلوا عليكم آياتنا**» (۳۰)، «**و ما ارسلنا من رسول الابلسان**

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومه ليبين لهم» (۳۱) او اولی الامر دخلکو له منځه راوتلي بولي او د «منکم» پهٔ تعبير څرګندوي چې د خلکو له منځه او دخلکو دخوښې دي وي: «**اطيعو الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم**» (۳۲).

داسلام سپيڅلی دين ښه او بده لار انسان ته ښيی او ددين پهٔ منلو کښې زور نهٔ کوي: «**لا اکراه فی الدين قدتبين الرشد من الغی**» (۳۳) دمسافرت او اقامت آزادي ده: «**الم تکن ارض الله واسعة فتهاجروا فيها**» (۳٤) او هغه ټول بشري حقوق چی نن مطرح دی اسلام پهٔ خپلو احکامو کښې ځای کړي دي.

۳- دافغانستان اساسي قوانين:

پهٔ روانه پيړۍ کښې چې دبشر حقوقو جهاني ښه غوره کړه او دخلکو مبارزو پهٔ نړۍ کښې ملي حکومتونه رامنځ ته کړل او استبدادی حکومتونه پهٔ مشروطه او جمهوري واوښتل او دټولنې دتنظيم له پاره اساسي قوانين جوړ او نافذ شول، افغانستان هم له دې بهير نه ليری پاتې نهٔ شو او پهٔ ۱۹۱۹ کال کښې يې دخپلواکۍ تر ترلاسه کولو وروسته پهٔ قانون ولاړ مشروطه حکومت وموند او دې حکومت دلومړی ځل له پاره پهٔ ۱۹۲۳ کال کښې اساسی نظامنامه جوړه او نافذه کړه او پهٔ هغې کښې يې دافغانستان داتباعو عمومي حقوق له اتمې تر ۲٤ مې مادې پورې پهٔ ګوته کړل او دخلکو دالاندې حقوق يې پکښې تعيين او تثبيت کړل:

- دافغانستان ټول اوسيدونکي بې له مذهبي او طبقاتي تبعيضه دافغانستان اتباع ګڼل کيږي.
- دهيواد ټول خلك فردي آزادي لري او دنورو پر فردي آزاديو تيری نهٔ شي کولای.
- فردي حريت له هر ډول تيري نه خوندي دی، هيڅوك دمحکمې او قانون له حکمه پرته بندي کيدای او تر جزا لاندې راتلای نهٔ شي، غلامي لغوه ده هيڅوك نهٔ شي کولای بل کس دغلام او مريي پهٔ توګه وساتي.

۳٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دافغانستان دولت او اتباع حق لري چې ورځپاڼې او خپروني وکړي خو خارجي نشرات ددولت له خوا کنټروليږي.
- دافغانستان اوسيدنکي دتجارتي، صناعتي او زراعتي شرکتونو دجوړولو حق لري.
- دافغانستان ټول خلك په فردي او ډله ايزه توګه ددولت ټولو مقاماتو ته دخپل حق دغوښتلو له پاره مراجعه کولای شي.
- دافغانستان ټول خلك دوړيا زده کړې حق لري، ښوونځي ددولت له خوا اداره کيږي، غير مسلم اقليتونه په خپلو ديني زده کړو کښې آزاد او لومړنۍ زده کړې اجباري دي.
- دافغانستان ټول اوسيدونکي ددولتي قوانينو او شريعت په وړاندې مساوي حقوق لري.
- دافغانستان ټول اتباع دخپل استعداد او ددولت له اړتيا سره سم په ملکي ادارو کښې دکار کولو حق لري.
- په افغانستان کښې دټولو خلکو نغدي او جنسي شتمنۍ خوندي دي، دولت په زور دچا ملکيت نه شي غصبولی.
- دافغانستان دټولو اوسيدونکو استوګنځي داحترام وړ دي، هيڅ دولتي او غير دولتي افراد دقانون تر حکم پرته دچا کورته بې اجازې نه شي ورننوتلای.

٣٧

- په عدلي محکمو کښې ټولې پيسې او دعواګانې دشريعت او قوانينو له مخې فيصله کيږي.
- دچا دمال مصادره کول او پر هغه اجباري کار کول بيخي منع دي.
- دهر ډول شکنجو ورکول منع دي (٣٥).

د ١٩٣٠ کال اساسي قانون هم دالفاظو او کله هم دمفاهيمو په تغيير دافغانستان خلکو ته پورتني حقوق ومنل (٣٦).

دهيواد د ١٩٦٤ کال اساسي قانون پورتني حقوق يو ځل بيا تثبيت کړل او يو څه زياتونې او څرګندونې يې پکښې وکړې، جرم يې شخصي کار وبالۀ او نور چاته سرايت نه کوي. دانسان تعذيب يې حتى دحقايقو دکشف په لاره کښې هم رواو نه بالۀ او په زور اخيستل شوی اقرار يې بې اعتباره وګڼه، په محکمه کښې دمدافع وکيل درلودل دمتهم ديو حق په توګه ومنل شول، پوروړيتوب دآزادۍ دمحدوديت سبب نه ګرځي، په هيواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دننه او له هیواد نه بهر د افغانانو تبعید بند شو، افغانان خارجي دولت ته په تورن کیدو نه سپارل کیږي، دمخابراتو محرمیت تضمین شو، دبیان آزادي ومنل شوه البته راډیو او تلویزیون ددولت ماکیت وګڼل شول، دقانون له مخې افغانانو ته دګټ... جریدو احازه ورکړه شوه، دناروغیو مخنیوی او تداوي ددولت وظیفه وګڼله شوه او کار دهر افغان فرض او حق وبلل شو. (۳۷)

٤- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه:

په افغانستان کښې دبشر دحقوقو دخوندي کولو څلورمه منبع دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه ده چې د ۱۹٤۸ کال ددسمبر په ۱۰ نیته دملګرو ملتو دعمومي ټولنې له خوا تصویب او ومنله شوه او افغانستان دملګرو ملتو دیوه وفادار غړي په توګه همهغه دتصویب په ورځ هغه ومنله او په هیواد کښې یې متنونه دهیواد په رسمی ژبو خپاره شول.

دبشر دحقوقو اعلامیه چې دنړۍ دبیلابیلو هیوادونو دعنعنو، عقایدو، ادیانو او تعاملاتو په نظر کښې نیولو سره جوړه شوې وه، د افغانانو له پاره هم مأنوسه وه ځکه دوی تردې وړاندې دخپلې عنعنې، اسلامي احکامو او اساسي قوانینو له مخې دا حقوق تر ډیره حده پیژندل او ورته آشنا وو.

دې اعلامیې په خپلو دیرش ګونو مادو کښې دبشر د سیاسي، اجتماعي او اقتصادي حقوقو بیلا بیل اړخونه وخیړل، تعیین یې کړل او غړیو هیوادونو یې له منلو سره دهغو دتطبیق مکلفیت وموند.

دې اعلامیې له لومړۍ تر څلورمې مادې دبشر ټول افراد آزاد او دحیثیت او حقوقو له پلوه برابر وګڼل، هر راز تبعیض یی رد کړ، هر څوك یې دژوند، امنیت او آزادۍ مستحق وبلل او غلامي یې لغوه وګڼله.

له پنځمې تر یوو لسمې مادې پورې یې هر ډول شکنجه او مجازات رد کړل، دهر چا حقوقي شخصیت یې تثبیت کړ، ټول یې دقانون په وړاندې

۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر وبلل، دانسان پر حقوقو دبلوسې پهٔ صورت کښې نوموړي ته آزادو محکمو ته دمراجعی حق ورکړ شو، په خپل سر توقیف او تبعید رد شو او تور جرم ونهٔ گڼل شو.

له دوولسمي تر شپاړسمي مادي پورې دکور او لیکونو محرمیت، دهیواد پهٔ هره برخه کې دآزاد ژوند کولو یا دهیواد پریښودلو او یا پهٔ بل هیواد کښې د پناه اخیستلو حق، دتابعیت دټاکلو او دوادهٔ کولو حق، تثبیتیږي.

اعلامیه له ۱۷ تر ۲۱ مادې پورې دفردي او اجتماعي ملکیت حق، دفکر، وجدان او مذهب دآزادی حق، دعقیدې، بیان او سوله ایزو ډلو دجوړولو حق، او دهیواد پهٔ اداره کښې دمستقیمې او غیر مستقیمې برخې اخیستلو حق وټاکل.

له ۲۲ تر ۲۵ مادې پورې دټولنې هر غړي ته داقتصادي، اجتماعي او فرهنگي حقوقو تر لاسه کول ټاکل شوي او پهٔگوته شوې چې دټولنې هر غړی دکار، استراحت او تفریح او دځان او کورنۍ دروغتیا او رفاه حق لري.

پهٔ ۲٦ او ۲۷ مادو کښې دښوونې او روزنې او دخپل هیواد پهٔ فرهنگي او هنری چارو کښې دگډون حق راغلی دی.

٣٩

پهٔ ۲۸ او ۲۹ مادو کښې هر چا ته حق ورکړل شوی داسې نظام وغواړي چې دا آزادۍ خوندي او دداسې ټولنې پهٔ وړاندې مسؤولیت لري چې دا حقوق او وجایب عملي کړای شي.

داعلامیې وروستنۍ یا دیرشمه ماده څرگندوي چې ددې اعلامیې هیڅ یوه ماده هم باید داسې تفسیر نهٔ شي چې کوم دولت، یا ډلې او یا فرد ته حق ورکړي چې دهغې له مخې پهٔ اعلامیه کښې یادې شوې آزادۍ یا له منځه یوسي او یایې دله منځه وړلو هڅه وکړي (۳۸).

پهٔ دې ترتیب موږ پهٔ خپل هیواد افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتعیین، تثبیت، تأمین او تضمین له پاره بیلا بیل لاسوندونه درلودل چې کهٔ څهٔ هم دټولنې دپسماندگی، دحکومتونو دغیر ملي توب او دبهرنیو عواملو له امله لکه څنگه چې لازمه وه او لکه څنگه چې پورتنیوڅلورگونو منابعو ټاکلې وه پهٔ افغانستان کښې دبشر حقوق ټول نهٔ وو تضمین اوتطبیق شوي خو بیا هم تر ډیره حده بنیادي حقوق منل شوي او تطبیق شوي وو او ددې زمینه وه چې یو افغان لږ تر لږه خپل دا حقوق وغواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه په وروستیو دوو لسیزو کښې دبشر دا ټول ټاکل شوي حقوق په یوه نه یوه ډول تر پښو لاندې شول او دا ټول افغاني، اسلامي او انساني موازین تر تیري لاندې راغلل چې باید بیرته احیاء او له ټولو ممکنو لارو نه تأمین او تضمین شي.

اوس چې دافغانانو ټول حقوق په ملی او نړیواله سطحه تر پښو لاندې شوي نو داوسنیو شرایطو، حالاتو او امکاناتو په رڼا او دیادو شوو بشري منابعو په نظر کښې نیولو سره دافغانانو له پاره باید دحقوقو یونوی غوښتنلیك جوړ کړو، داسې غوښتنلیك چې ددوی حقوق پکښې ګام په ګام وغوښتل شي، له اهم نه دمهم په لور ګامونه واخلو، له بنیادي حقوقو نه مدني او له ضروري حقوقو نه لوکسو حقوقو ته ورسیږو، زه بسم الله کوم او د افغانانو له پاره «دافغانستان دبشري حقوقو غوښتنلیك» جوړوم او ستاسو دې لویې غونډې ته یې وړاندې کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د بشر د حقوقو غوښتنليک

سريزه :

پهٔ تيرو دوولسيزو کښې دافغانستان دخلکو هغه ټول بشري حقوق چې دملي عنعنې، اسلامي احکامو، اساسي قوانينو اودبشر دحقوقو دنړيوالې اعلاميې له مخې يې درلودل له بهر نه دتپل شويو کودتايي حکومتونو او وسله والو جګړو له امله تر پښو لاندې شول، دحقوقو ټول منابع پهٔ وحشيانه ډول له نظره وغورځول شول او دې تيريو ورځ پهٔ ورځ تر نن پورې تکاملي پړاوونه ووهل.

پهٔ افغانستان کښې دبشر پر حقوقو باندې دتيري پهٔ پروسه کښې کورنيو او باندنيو لاسونو پهٔ ګډه کار کړى او ددې ملت دبدبخت کولو له پاره پهٔ نړيواله سطحه دسيسې او توطيې جوړې شوې او روانې دي.

دافغانانو دبشري حقوقو پر ضد پهٔ شويو او روانو جناياتو کښې دنړۍ ابرځواکونه، يو شمير ګاونډي او يو شمير نور مغرض هيوادونه او ورسره يو شمير تطميع شوې اووسله والې شوې داخلي ډلې شامل دي، دوى پهٔ ګډه پهٔ يوه پلمه او بله پلمه پهٔ افغانستان کښې دبشري حقوقو پر ضد فعاليتونه کړي او دافغانستان قانوني نظم اوامن يې ګډو ډکړي اوحتى زموږله خلکو نه يې دژوند حق چې دټولو حقوقو ابتداء ده هم سلب کړى دى.

موږ دبشر دحقوقو دتثبيت، تعيين، تأمين او تضمين دټولو يادو شوو منابعو پهٔ نظر کښې نيولو سره له لويو هيوادونو، دافغانستان پهٔ مسأله کښې ښکيلو هيوادونو، ګاونډيو هيوادونو، کورنيو وسله والو ډلو، داسلامي هيوادو سازمان او ملګرو ملتونو ته ددې غوښتنليک پهٔ وړاندې کولو سره غواړو چې زموږ دحقوقو پهٔ احياء کښې عملي ګام واخلي او تردې زيات دافغانستان خلک له خپلو بشري حقوقو نه محروم نهٔ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ غوښتنه) دژوند حق:

له افغانانو نه دژوندحق په داسي ډول اخيستل شوی چي دګيډي له ماشوم نه نيولې تر نوي کلن او سل کلن بوډا پوري قصداً عمداً او بې له جرم او محاکمې وژل کيږي، ددې وژنو ساحه له هيوادنه بهر دمهاجرينو په ليکو کښې هم روانه ده نو موږ تر هر څهٔ وړاندي غواړو چي **«افغانانو ته دي دژوند کولو حق ورکړل شي».**

دوهمه غوښتنه) دمهاجرت او هيواد ته دستنيدو حق:

۱- ټول انساني منابع حکم کوي چي هيڅوك حق نهٔ لري څوك له خپل هيواد نه په زور وباسي خو زموږ په مليونونو کسان له خپل هيواد نه په زور ايستل شوي او سره له دې چي دوی هر آن هيله لري چي بيرته خپل هيودا ته ستانهٔ شي امابهرنيو مداخله کوونکي او کورني وسله وال مزدوران يې دوی ته دهيواد دعودت حق نهٔ ورکوي او زمينه نهٔ ورته برابروي **موږ غواړو چي: هيواد ته د بيرته ستنيدو حق بيرته افغانانو ته ورکړل شي.** ٤٢

۲- کوم افغانان چي په پاکستان، ايران او نورو هيوادونو کښې دمهاجرت ژوند تيروي دمهاجرت له حقوقو نه محروم دي، بشري مرستي پرې بندي شوي، دټولو بشري حقوقو خلاف ځوروول کيږي، بنديانيږي او له ځينې هيوادونو نه په زور ايستل کيږي، **دافغانو غوښتنه داده چي دمهاجرت حقوق يې ومنل شي.**

دريمه غوښتنه) دامنيت حق:

دامنيت حق دبشر يومسلم حق دی خو زموږ په هيواد کښې امنيت له يوې خوا دپخواني شوروي دقواؤ، دکمونستي حکومت او مجاهدينو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواخښ کړای شوي مېنونه تهديدوي او له بلې خوا بې سره او په خپل سر وسله والې ډلې دهيواد په ګوټ ګوټ کښې موجودې دي او دامنيت پر حق تيری کوي **نو موږ د ولسي امنيت حق غواړو!** او دامنيت دټينګتيا په له پاره هيله کوو چې:

١- په افغانستان کښې دې دوطن دحفاظت له پاره **ملي اردو** جوړه شي.

٢- دهيواد دامنيت له پاره دې **دپوليسو ملي تشکل** رامنځ ته شي.

څلورمه غوښتنه) دواحد حکومت درلودلو حق:

په بشري حقوقو کښې دهر هيواد له پاره داولس دخوښې دحکومت حق ورکړل شوی خو زموږ په هيواد کښې دقوماندانانو او تنظيمونو په شمير حکومتونه موجود دي او دهيواد بيلا بيلې اولسوالۍ دبيلا بيلو قوماندانانو او بيا دهيواد بيلا بيل ولايات دبيلا بيلو تنظيمونو په لاس کښې دي چې داداره کيدلو پر ځای دتشنجونو دراولاړولو څخې کوي **موږ په لومړي قدم کښې په هيواد کښې يو واحد حکومت غواړو.** ٤٣

پنځمه غوښتنه) په خپل هيواد کښې د آزاد ګرځيدلو حق:

په خپل هيواد کښې دآزاد ګرځيدلو حق دټولو حقوقي منابعو کړه غوښتنه ده خو زموږ خلك په ټول هيواد کښې ځکه چې دهيواد په يوه برخه کښې هم آزاد نه شي ګرځيدلی او وسله والې ډلې يې دپښتون، تاجك، اوزبك، هزاره، سني، شيعه يا هم دکابلي، هراتي، باميانې، کندهاري او نورو سيمو داوسيدونکو په نامه نيسي، پيسې ترې اخلي، وهي يې، مثله کوي يې او ووژني يې. **موږ افغانان په خپل هيواد کښې دآزاد ګرځيدلو حق غواړو!**

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه غوښتنه) د تبعیض ورکولو حق:

دافغانستان بیلا بیل قومونه له زرګونو کلونو راهیسې دیوهٔ واحد ملت پهٔ توګه پهٔ خپل هیواد کښې اوسیدلي، دورورۍ ژوند یې سره کړی، دخارجي دښمن پهٔ وړاندې پهٔ ګډه جنګیدلي او خپل هیواد یې پهٔ ګډه ساتلی دی. خو اوس بهرنیو لاسونو ځینې ډلې دتبعیض دپیدا کولو له پاره پهٔ افغانستان کښې مؤظفې کړې او راز-راز قومي، ژبني، مذهبي او سیمه ایز بیلتونونه یې راپیدا کړي، **موږ پهٔ خپل هیواد کښې دهر راز تبعیض ورکیدل غواړو** او خپل ملت ته چې یو واحد ملت دی او دتاریخ پهٔ اوږدو کښې یې تشکل کړی دی دملي وحدت خط السیر غواړو.

اوومه غوښتنه) دحیثیت خوندي کیدلو حق:

دافغانستان دنارینه ؤ او ښځو حیثیت دوسله والو او زورورو کسانو له خوا تر تهدید لاندې دی هیڅ بې هیڅه بې عزته کیږي او خصوصاً دښځو حیثیت تر دوامدار تیري لاندې دی، دوی له لارو او کورونو نه پهٔ زور بیولې کیږي، وسله والې ډلې دخپلو شیطانی غوښتنو دتسکین پهٔ خاطر جنسي تیری پرې کوي چې حتی کله-کله یې بیا وژني هم، پهٔ زور او اکراه یې نکاح کوي او اتیا-اویا کلن سپین ږیری ځوانې پیغلې دوسلو او پیسو پهٔ زور ځان ته کښینوی. **افغانان او خصوصاً افغاني میرمنې دخپل حیثیت دساتلو غوښتنه کوي.**

اتمه غوښتنه) دیرغمل نیولو بندول:

وسله والې ډلې بې دفاع او بې ګناه ځوانان او کسان یرغمل کوي او بیا دخپلې خوښې پیسې پرې غواړي. کهٔ کورنۍ یې پیسې ورنهٔ کړای شي او یا یې ونهٔ مومي نو بیا بې رحمانه وژل کیږي **موږ غواړو چې دا یرغمل نیول دې بند شي.**

٤٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهمه غوښتنه) دکورونو محرمیت:

دهیواد په بیلا بیلو برخو کښې وسله والې ډلې ځان ته حق ورکوي چې دهرچا کور ته ورشي دکور دخوښې سامان یې له ځانه سره یوسي او دمقاومت په صورت کښې دکور اوسیدونکي ژوبل او حتی مړه کړي، **موږ په ټولو مړیو ګامونو کښې دکور محرمیت او دحرمت خوندي کیدل غواړو!**

لسمه غوښتنه) دشخصي ملکیت خوندی کیدل:

په افغانستان کښې دخلکو کورونه، دکرنې ځمکې او نور منقول او غیر منقول جایدادونه دوسلې په زور غصبیږي یا دوسلې په زور قبالې او اسناد تر لاسه کیږي، شخصي ملکیت دټولو قوانینو له مخې خوندی دی، **نو موږ دافغانانو دشخصي ملکیتونو خوندي کیدل غواړو!**

45

یوولسمه غوښتنه) دملي ملکیت خوندي کیدل:

روان حالت په افغانستان کښې ټول منقول او غیر منقول ملي ملکیتونه تهدید کړي،دهیواد زیات موزیمونه،کتابخانې، آرشیفونه، دولتي ځمکې، ودانۍ، شرکتونه، موټر او نوري شتمنۍ یا لوټ شوي او یا دلوټیدو او شخصي ملکیت ګرځیدو په حال کښې دی، **موږ د افغانستان دملي ملکیتونو او شتمنیو خوندي کیدل غوارو!**

دوولسمه غوښتنه) دتاریخي آثارو خوندي کیدل:

دافغانستان په تاریخی ځایونو کښې نړیوال قاچاقبران دکورنیو غلو په مرسته کیندنې کوي او زموږ تاریخي آثار په غلا بهرنیو هیوادو ته وړل کیږی.

١- ددې غير قانوني او غير فني كيندنو مخه دې ونيوله شي.

٢- ورك شوي آثار دې يونسكو او نوری نړيوالې فرهنګي مؤسسې رانيسي او په افغانستان كښې دقانوني حكومت دراتلو تر وخته يې دې له ځان سره امانت وساتي.

ديارلسمه غوښتنه) دچاپيريال دككړېدلو مخنيوی:

دراز -راز زهري او تباه كوونكو وسلو داستعمال له امله دافغانستان چاپيريال په وروستی پيمانه ككړ شوی، اغږنه او فصلونه زهرناك شوی او ماحول خراب شوی دی، **افغانان غواړی چې جګړې بندې او ورسره چاپيريال داوسيدو وړ وګرځي.**

څوارلسمه غوښتنه) دكورونو په صحي شرايطو جوړېدل:

جګړو په افغانستان كښې تر نيمايي زياتې ودانی ورانې كړې او بيا ودانيدل يې دصحي اړتياؤ دمراعاتيدو غوښتنه كوي، **افغانان غواړي چې دكليو او كورونو په ودانولو كښې دصحي او بود براېرولو او دكاناليزاسيون او نورو شرايطو په نظر كښې نيولو سره داستوګنځيو دبيا رغونې په لاره كښې مرسته وشي.**

پنځلسمه غوښتنه) روغتيايي خدمتونه رامنځ ته كيدل:

دجګړو ناوړه شرايطو دافغانستان زيات خلك دراز راز روحي او جسمي ناروغيو سره مخامخ كړي او دا ناروغي په څغو موسمي او سيمه ايزو ناروغيو ورزياتې شوې چې له پخوا نه په هيواد كښې موجودې وې، **موږ غواړو چې په ټول افغانستان كښې لږ تر لږه لومړني روغتيايي خدمات**

٤٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

چمتو کړای شی.

شپاړسمه غوښتنه) سړوونه او روزنه برابرول:
پهٔ هیواد کښې ددوو لسیزو پر له پسې جګړو دسړوونې او روزنې طبیعي لړۍ شلولې او هم کهٔ چیرې دسړوونې او روزنې زمینه وه هغه دخارجې هیوادونو او له هغوی سره دتړلو ډلو پهٔ خوښه وه چې زموږ ملي غوښتنې پکښې پهٔ نظر کښې نهٔ وې، **موږ پهٔ خپل هیواد کښې دملي سړوونې او روزنې دلړۍ بیا پیلیدل غواړو.**

اوولسمه غوښتنه) دمجونو له پاره دزده کړو تهیه کول:
پهٔ افغانی ټولنه کښې روانو کړکیچونو دمجونو زده کړو ته درنه ضربه ورکړې، سره له دې چې اسلام دعلم زده کړه پهٔ نارینه او ښځه فرض بولي خو یا دامنیتي ملحوظاتو او یا نورو موانعو له امله دنجونو زده کړې تر ژوو تحدید او تهدید لاندې دي، **افغاني نجونو ته دې دبیلې او پراخې زده-کړې لاره هواره شي.**

اتلسمه غوښتنه) دقوانینو جوړیدل :
افغاني ټولنه چې دجګړو او ناعاقبت اندیشه واکدارانو له امله دځنګل دقانون غیرې ته لویدلې، دژوند دبیلا بیلو برخو دبیا تنظیم له پاره قانوني بهیر ته اړه لری **نو موږ غواړو چې دضرورتونو او اولیتونو پهٔ بنا داساسي قانون پهٔ شمول دنورو فرعي قوانینو پهٔ جوړولو لاس پورې شي او ورو–ورو زموږ ټولنه یو ځل بیا دقانون غیرې ته ولویږي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسمه غوښتنه) خلکوته دهویت او نمایندګی حق:

دګام په ګام حقوقو تر لاسه کولو په لړ کښې افغانان هم دنورو انسانانو غوندې حق لري چې دخپل اجتماعي او سیاسي برخلیك په ټاکلو کښې برخه ولري، په دې برخه کښې ډیر زیات موانع شته، دبیلا بیلو اقوامو، مذاهبو او سیمو دنفوسو دتناسب احصائیې په لاس کښې نشته او خارجي هیوادونه مونږ ته دفرضي او غرضي احصائیو په جوړولو بوخت دي، **مونږ غواړو چې په خپل وار دملګرو ملتو تر څارنه لاندې په ټول هیواد کښې سرشمیر نه وشي او دقیقې احصائیې تر لاسه شي.** بیا دهمدې احصائیو له مخې دنژادي او مذهبي تناسبونو په نظر کښې نیولو سره دهیواد تول اداري ویش وشي او خلك دې ته چمتو شي چې په راتلونکې کښې دخپلې خوښې نماینده ولري.

شلمه غوښتنه) دبیان دآزادی حق:

په اوس وخت کښې په هیواد کښې دننه او له هیواد نه بهر افغانان دبیان دآزادی حق نه لري او که چا خپل فکر ځرګند کړی په هیواد کښې دننه او بهر بندیان شوي، وژل شوې او یا په مرګ تهدیدیږي، **زمونږ په ګام په ګام غوښتنو کښې دبیان دآزادی حق باید تضمین شي.**

یوویشتمه غوښتنه) دآزاد تجارت حق:

په اوس وخت کښې دافغانانو تجارتي فعالیتونه تر سختو تهدیدونو او دلوټمارو تر خوښې لاندې دي، غیر قانوني ولې ملا ماتوونکې پیسې دمحصول په نامه ترې اخلي او یایې **ټول مال لوټوي** ، بشري قوانینو دا حق هر انسان ته تثبیت کړي **او افغانان هم دآزاد تجارت حق غواړي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتمه غوښتنه) دآزادو فرهنګي فعالیتونو حق:

ناوړه حالاتو دافغانانو فرهنګي او هنري فعالیتونه مختنق کړي او په دې هکله افغانانو ته دخپلو استعدادونو دتبارز زمینه بنده ده زموږدګام **په ګام حقونو په لړ کښې دآزادو فرهنګي او هنري فعالیتونو غوښتنه هم شامله ده.**

درویشتمه غوښتنه) دشکنجو بندولو حق:

وسله والې او دهیواد په بیلا بیلو برخو حاکمې ډلې دنیول شویو کسانو په شکنجه کولو، مثله کولو او وژلو هم نه بندیږي او ځیني رواني ناروغان له دې کارونو نه خوند اخلي، **شکنجه باید بنده شي او څوک بې له حقه ونه ځوورل شي.**

څلیرویشتمه غوښتنه) ددفاع حق:

له افغانانو نه دنیول کیدو په وخت کښې ددفاع حق اخیستل شوی موږ په خپل وار ددې حق داحیاء غوښتنه کوو او **غواړو چې افغانانو ته هم لکه نورو انسانانو غوندې په محکمو کښې ددفاع او سپیناوي حق ورکړل شي. او همدا رازافغانانو ته حق ورکړل شي چې:**

۱- دخپل هیواد ملي خاینان او جنایتکاران محاکمې ته راکاږي.

۲- پر خپل هیواد دتیري کوونکو خارجي ځواکونونه دجنګ تاوان وغواړي.

پنځه ویشتمه غوښتنه) دګوندونو جوړولو حق:

په افغانستان کښې تر اوسه ګوندونه په قانوني توګه نه دي تشکیل شوي له همدې امله په هیواد کښې تش په نامه رامنځ ته شوي ګوندونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل خپل وار له پردو سره تړلي راغلي او یا دپردو غیږې ته لویدلي او دافغانستان ټولې رواني بدبختۍ همدې له نورو سره تړلو او دنورو په ګټو ولاړو حزبونو رامنځ ته کړې نو افغانان باید قانوني حق ولري چې دخپلو ملي غوښتنو په رڼا کښې ګوندونه جوړ کړي او په افغانستان کښې دګوندونو قانوني فعالیت پیل شي.

شپږویشتمه غوښتنه) دشورئ درلودلو حق:

له افغانانو نه ددوی په سرنوشت ټاکلو کښې دنماینده درلودلو حق اخیستل شوی دوی ته هم باید دنورو انسانانو غوندې حق ورکړل شي چې دزمینې له مساعدیدلو سره خپل نمایندګان وټاکي او دهیواد مرکزي شورئ ته یې ولیږي.

اووه ویشتمه غوښتنه) دانتخابي حکومت حق:

دیو شمیر نورو ګڼو حقوقو تر تضمین وروسته **باید افغانانو ته حق ورکړل شي چې له خپلو نمایندګانو نه جوړ انتخابي حکومت رامنځ ته کړي** او په دې توګه دغیر ملي حکومتونو او له بهر نه دصادرو شویو حکومتونو مخه ونیوله شي.

اته ویشتمه غوښتنه) دکار حق:

په اوس وخت کښې په وسله والو ډلو کښې دځوانانو دځای پر ځای کیدلو یو علت هم بیکاري ده، **افغانانو ته باید له استعداد سره سم دکار کولو زمینه مساعده شي** او دا پیاوړې متې چې دکار سرشار استعداد لري په بیلا بیلو ساحو کښې دهیواد دبیا ودانۍ له پاره په کار ولویږي.

همدا راز دې دهیواد یتیمانو او معلولینو ته دکارونو په برخه کښې اولویت او ددوی له توان سره سم کارونه تهیه کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتمه غوښتنه) دتښتیدلو مغزونو راستنیدل:

روانو ورانوونکو حالاتو دافغانستان بې شمیره مغزونه دنړۍ دهیوادونو سرګردان کړل او یا هم په تیرو دوو لسیزو کښې ځینې افغاني ځوانان په نورو هیوادونو کښې وروزل شول، **دنړۍ ټول هیوادونه باید داسې تشویقي زمینې مساعدې کړي چې دا علمي او ذکار مغزونه بیرته هیواد ته راستانهٔ او په کار بوخت شي.**

دیرشمه غوښتنه) دلاسوهنو بندول:

دافغانستان په چارو کښې ډیر بهرني او ورسره تړلي کورني لاسونه دعجیبو او غریبو منطقو نو په درلولو سره دافغانانو دژوند په ټولو یادو شویو برخو کښې په مداخله او لاسوهنه بوخت دي، **افغانان غواړي چې هیڅ فرد ، ډله یا دولت باید ددې حق ونهٔ لري چې دافغانستان دملي ګټو، ملي خپلواکۍ او ملي وحدت خلاف لاسوهنې وکړي، لمسونې وکړي اولاس غزونې وکړي!**

(c) ketabton.com: The Digital Library

پايليکونه:

(۱) کهزاد، ارواښاد استاد احمد علي: «افغانستان در پرتو تاريخ» ۲۲ مخ، دکتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳٤٦، کابل.
(۲) دويدي سرودونو دپيژندګلوۍ له پاره وګورئ: «ګزيده، ريګويدا» دډاکتر محمد رضا جلالي نائيني تحقيق او ژباړه، دنقره چاپ، ۱۳٦۷، تهران.
(۳) دديس کليمه دپښتو په پرديس (مسافر) کښې اوس هم ژوندۍ ده چې د «پردي ديس» نه جوړه ده.
(٤) دتفصيل له پاره وګورئ کهزاد : «تاريخ افغانستان» لومړی ټوک ۱۱۵-۱۱۹ مخونه، انجمن تاريخ، ۱۳۲۰ کال، کابل.
(٥) همدا پورتنی اثر، ۱۲٥-۱۲٦ مخونه.
(٦) دهمدې اثر ۱۲٦-۱۳۰ مخونه.
(۷) دهمدې کتاب ۱۱۹ مخ.
(۸) ريشيان دآريايي ټولنې شاعران وو چې خلکو ته به يې پندونه او لارښوونې دشعر په ښه رسولې او بيا به له خوله په خوله ليږديدلې.
(۹) دزردشت او دهغه دتعليماتو په باب وګورئ: «اوستا» دهاشم رضي ليك او تحقيق، دفروهر چاپ، ۱۳٦۳، تهران، «ګاتها» دموبد فيروز آذر ګشسپ ترجمه او تفسير دوه ټوکه، ۱۳٥۱، تهران.
(۱۰) دتفصيل له پاره وګورئ: رفيع، حبيب الله: «جرګې او دافغاني جرګو اجتماعي او رواني ارزښتونه» دآزاد افغانستان دليکوالو ټولنه، ۱۳۷٤ کال، پېښور.
(۱۱) ددې کودونو دتفصيل له پاره وګورئ: پژواك، استاد عبدالرحمن «تعاملات حقوقيه و جزائيه ملی» سالنامه کابل، ۱۳۱۸ کال، ۳٤۱-۳٥۸ مخونه، پښتو ټولنه، کابل.
(۱۲) قرآن کريم، دالمائده سورة، ۳۲ آية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۳) قرآنکریم، دالنساء سورة، ۹۳ آیة.
(۱٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، لومړی آیة.
(۱۵) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ۱۳ آیة.
(۱٦) قرآن کریم، دالروم سورة، ۲۲ آیة.
(۱۷) قرآن کریم، دالاسراء سورة، ۲۲ آیة.
(۱۸)قرآن کریم، دالزمر سورة، ٦ آیة.
(۱۹) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۸۷ آیة.
(۲۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۳۱ آیة.
(۲۱) قرآن کریم، دالتوبة سورة، ۳۳ آیة.
(۲۲) قرآن کریم، دالقلم سورة، لومړی آیة.
(۲۳) قرآن کریم، دالعلق سورة، ٤ آیت.
(۲٤) دابن ماجه په روایت حدیث.
(۲۵) قرآن کریم، دالنور سورة، ۲۸ آیة.
(۲٦) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ٦ آیة.
(۲۷) پهٔ نسایی او ترمذی کښې راغلی حدیث.
(۲۸) قرآن کریم، دالشوری سورة، ۳۸ آیة.
(۲۹) قرآن کریم، دآل عمران سورة، ۱۵۹ آیة.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۵۱ آیة.
(۳۱) قرآ کریم، دابراهیم سورة، ٤ آیة.
(۳۲) قرآن کریم، دالنساء سورة، ۵۹ آیة.
(۳۳) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۲۵٦ آیة.
(۳٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، ۹۷ آیة.
(۳۵) اساسي نظامنامه دافغانستان، ۵-۹ مخونه، لومړی چاپ، ۱۳۰۲ کال، کابل.
(۳٦) اصول اساسی دولت علیهء افغانستان، د ۱۳۱۰ کال دلړم د۹ نیټې تصویب، له ۹ تر ۲٦ مادی پورې.
(۳۷) دافغانستان اساسي قانون، له ۲۵ تر ٤۰ مادی پورې،۱۳٦۳ کال، کابل.
(۳۸) دبشر دحقوقو داعلامیې دبشپړ متن له پاره وګورئ: تعاون، ۳ کال، ٤ ګڼه، ۳۸-٤۲ مخونه، ۱۳۷٤، عقرب، پیښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

B
4·50
RAF
6361

امان

د امان کتاب لخپرونو څخه

پېښور

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library